

3. Bygninger og anlegg

3.10.2 Interiører: Belysning i eldre kirker

Bruk av kunstig lys har praktiske og estetiske sider som kan være vanskelige å kombinere på en tilfredsstillende måte. I et gammelt interiør skal det tas hensyn til stemning, stil og form. Dette informasjonsbladet orienterer om en del av de problemene som bør vurderes ved planlegging av ny belysning i eldre kirkeinteriør. Orienteringen er utarbeidet av Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU, etter oppdrag fra Riksantikvaren.

Utgitt september 2000.

Nytt opplag: 2008

Trykk: DMT kommunikasjon AS

I Kaupanger stavkirke er den elektriske belysningen konsentrert om leselamper montert under bokbrettene på benkeryggene. Dermed har man kunnet beholde det stemningsfulle mørket i rommet for øvrig, slik det tradisjonelt har vært i et slikt kirkeinteriør. De gamle messinglysekronene fra 1600- og 1700-tallet blir ofte kalt kirkekroner, men det er ikke noe spesielt kirkelig ved dem. Slike gamle kroner er klenodier som bør slippe konkurranse fra nye, masseproduserte stilkopier.

Foto: Tone Olstad, NIKU.

Bruk av kunstig lys i et gammelt kirkeinteriør springer som regel ut av praktiske behov. Menigheten skal kunne følge de kirkelige handlinger og folk skal ha tilstrekkelig leselys i benkene. Dessuten skal presten og andre deltakere ha lys, slik at de kan lese teksten og utføre de kirkelige handlingene. I senere år er det også

blitt mer vanlig med ønsker om fast belysning for kor og orkestre.

I tillegg til disse bruksbehovene dukker det også ofte opp ønsker om å bruke kunstig belysning dekorativt for å fremheve spesielle områder, inventarstykker eller dekor i kirkerommet.

Spesiell belysningsarmatur kan i seg selv være dekorativ eller gi kirkerommet et spesielt preg. Begrunnelsen for ønsker om slik armatur kan for eksempel være at en spesiell type lysekroner ansees for å være «kirkelige». Spesielle kirkekroner finnes imidlertid ikke, bare lysekroner som har vært vanlige både i kir-

RIKSANTIKVARENS INFORMASJON OM KULTURMINNER

Riksantikvaren, Dronningens gt. 13, Postboks 8196 Dep. 0034 Oslo

Tlf. 22 94 04 00. Telefax 22 94 04 04.

e-post: riksantikvaren@ra.no. Internett: www.riksantikvaren.no

3.10.2

ker og i andre miljøer. Andre ganger hevdes det at lampetter er «hyggelige» eller «hjemmekoselige».

Kunstig belysning skal ofte innpasses i et gammelt interiør, der både rommet selv og det gamle inventaret gjerne har sine egne krav til belysning. De eldre kirkene var ikke tenkt elektrisk belyst. En eller flere lysekroner med vokslys var vanligvis den eneste og svake lyskilde når dagslyset ikke var tilstrekkelig. To alterlys skulle imidlertid være tent under nattverden som tegn på Herrens tilstedeværelse. I elektrisitetens tidsalder blir dette symbolet blekt. Med sterk kunstig belysning forsvinner også den naturlige overgangen fra dagslys til kveldsmørke. Det kan ofte være grunn til å begrense lyssettingen, slik at man fremdeles skal kunne oppleve de forskjellige stemninger i et kirkerom ettersom lyset utenfra varierer.

Kunstig belysning kan være direkte skadelig for kunstverk og tekstiler dersom lyset inneholder nedbrytende lys- eller varmestraler.

Man skal være oppmerksom på at det ikke nødvendigvis er lysmengden i seg selv som avgjør om lyset er tilstrekkelig. Øyet innstiller seg etter allmennbelysningen eller lysstyrken i de områdene blikket er rettet mot. Det medfører at blendende lys som for eksempel et sterkt opplyst kor- eller alterparti, et sterkt allmennlys i rommet eller udekkede lyspærer i lysekroner og lampetter, kan skape behov for et enda sterkere leselys for menigheten i benkene. Derfor kan det være fornuftig å basere seg på armatur som sender lyset dit man har bruk for det fremfor en sterk allmennbelysning i rommet.

Momenter for planleggingen

1. Det bør være et *hovedmål* å finne fram til belysning og armaturer som både gir et tilstrekkelig brukslys og som har en kvalitet og utforming som er tilpasset det gamle kirkeinteriøret.

Kravet til tilpasning gjelder både et kvalitetsnivå som harmonerer med et så viktig rom, samtidig som form og materiale ikke skal konkurrere med verdifull eldre belysningsarmatur som gamle lysekroner eller annet inventar av liturgisk betydning. Erfaringsvis bør det legges stor vekt på tilstrekkelig leselys i benkene når det skal utarbeides en helhetlig belysningsplan. Dersom leselyset ikke er godt nok, risikerer man å måtte ty til forskjellige nødløsninger som bryter med helheten.

2. De vanligste aktuelle *armaturtyper* er lysekroner, pendler, takbeslag og i en del tilfeller spotlights. Det vil ofte være formålstjenlig å basere mye av brukslyset på diskret armatur der lyskilden er skjermet og lyset kan dirigeres dit hvor det er behov for det, som benker, kortribuner og alterparti.

3. *Prekestol og lesepult* kan utstyres med egne, små leselamper. En enkel, liten bord-leselampe kan benyttes når det er behov for eget leselys på alteret. Det finnes blant annet lavspenningsarmatur som kan virke enkel og diskret i forhold til altertavle og annen kunst. Som regel vil armatur i en mørk farge virke mer diskret enn lyse farger mot en mørk altertavle.

4. *Trinnløs regulering* anbefales for å kunne gi mulighet for å skape forskjellige stemninger gjennom belysning for forskjellige typer bruk.

5. *Eldre lysekroner*, i for eksempel messing av typer som var vanlige på 1600- og 1700-tallet, bør vanligvis få markere seg som de klenodier de er og ikke gis konkurranse av nye, masseproduserte stilkopier i lysekroner og lampetter. Eldre armatur som opprinnelig er laget for levende lys, bør beholde dette eller gjerne restaureres tilbake til slik bruk for markering av de kirkelige festdager. Slike kroner kan ofte med hell suppleres med

elektrisk armatur montert på oppheng over den eldre kronen.

6. Nye, *masseproduserte stilkopier* har vært mye benyttet, men kan godt unngås til fordel for nye armaturtyper som i større grad gir et bedre brukslys. Mange kaller disse stilkopiene for «kirkekroner», men det er ikke noe spesielt kirkelig ved dem.

7. *Lampetter* passer vanligvis bedre inn som dekor i et stueinteriør enn i et gammelt kirkeinteriør. De er dessuten dårlige lyskilder som blander mer enn de gir brukslys.

8. Man må sørge for at belysning av kunstverk og tekstiler ikke inneholder skadelige lysstråler. Produsenter og leverandører må kunne gi råd om valg av armatur- og glødelampetyper som gir minst mulig skadelig stråling.

9. Det vil som regel være meget hensiktsmessig å få utarbeidet en *samlet plan for belysningen* med inntegning av armaturen på grunnplan og snitttegninger av kirken, supplert med tegning eller fotografi av armaturtyper. Dette materialet vil være nødvendig for å skaffe oversikt over utformingen både for de som skal vurdere planene lokalt og for de myndigheter som skal godkjenne dem. Et godt resultat vil kreve profesjonell medvirkning, og det anbefales å benytte fagfolk som arkitekter og interiørarkitekter.

10. *Føring av ledninger og farge på ledningene* bør være gjennomtenkt og diskret, og bør på forhånd være avtalt med installatør.

Litteratur

Riksantikvarens informasjon om kulturminner:
3.13.2: *Brannsikring: Markering av rømningsveier*